

DESPRE ORIGINEA ȘI SEMNIFICAȚIA ETIMOLOGICĂ A TOPONIMICULUI ARGEȘ

ION IONESCU

Pentru Țara Românească orașul Argeș are o importanță deosebită. Pe la 1290, după *Cronica Țării Românești*¹, avem aici cea dintii curte domnească, în care vor rezida primii domni români, întemeietori ai țării și singuri stăpînitori.

Argeșul a fost primul oraș al Țării Românești mai bine de două sute de ani², așezat pe țărmul stîng al riului Argeș, de unde-și poartă și numele, acolo unde riul își lărgeste valea ca o răsufflare, după ce a ieșit din chinga munților, *într-un dalb luminiș, frumos poieniș*, cum îl numește atît de poetic poporul, dar și semnificativ, cum vom arăta, în balada *Meșterul Manole*.

Arheologic, zona Argeșului se dovedește ca unul din cele mai importante centre ale activității umane din paleoliticul inferior în Europa³. Valea Argeșului este un străvechi leagăn de viață autohtonă dacă și apoi românească⁴, ce-și învăluie începuturile în negura timpurilor.

Referindu-se la regatul unitar getic, Vasile Pirvan arăta că orientarea lui a fost întotdeauna spre sud. Centrul lui etnografic era pe platoul transilvan, dar pivotul politic era în sudul Carpaților.

„În special, regatul lui Burebista se arată a fi fost prin excelență danubian, avînd o principală reședință undeva prin Banat, Oltenia sau Muntenia. Fie că *Argedava* din inscripția citată de la Dionysopolis e

¹ *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, Edit. Acad. R.P.R., 1960, p. 2; Radu Popescu, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, ediție critică întocmită de Const. Grecescu, Edit. Acad. R.P.R., 1963, p. 3.

² Aurelian Sacerdoțeanu, *Mănăstirea Curtea de Argeș la 450 de ani*, în „*Revista muzeelor*”, nr. 6, an. IV (1967), p. 508; Idem, *Argeș — cea mai veche reședință a Țării Românești*, în „*Studii și comunicări*”, Muzeul din Pitești, 1968, p. 117; I. Ionescu, *Semnificația Argeșului*, în „*Mitropolia Olteniei*”, an. XX (1968), nr. 7—8, pp. 563—567.

³ I. Nania, *Aria culturii de prund în România*, în „*Studii și comunicări*”, Muzeul din Pitești, 1968, p. 17—21.

⁴ Acad. C. Daicoviciu, *Insemnări despre daci (XV). Dacii și țara de sub conducerea lui Dromichaites*, în „*Steaua*”, 12, an. VIII (94), 1957, decembrie, pp. 95—98; Idem, *Țara lui Dromichaites*, în vol. omagial pentru *Kelemen Lajos*, Cluj, 1957, p. 181—182.

Arcidava din Banat, fie că ea e undeva pe riul cu al cărui nume seamănă, Argeșul, *Arge-sis*, *Argedava*, este foarte probabil că orașul de frunte al marelui rege a trebuit să fie la sudul sau sudvestul Carpaților⁵.

În legătură cu *Argedava*, Vasile Pirvan identifică și riul 'Ορδεσσός, menționat de Herodot în cimpia munteană, cu *Argesis*⁶ și concludă: „Argeșul românesc este deci străvechi thracic și de două mii de ani pronunțarea cuvântului a rămas aceeași”⁷.

Petru Vasile Pirvan hidronimicul 'Ορδεσσός, atestat de Herodot, este o falsă redare de către greci a originalului 'Αργεσος sau 'Αργισος. Învățatul român socotește toponimicul dacic un derivat din *arg-* (alb, a fi luminos, a străluci), care se întâlnește în regiuni tracice ori în limbi înrudite cu cea tracică, cum sint limbile frigiană și armeană, care „alcătuiesc o unitate organică în mijlocul celorlalte limbi indogermanice”⁸.

Și A. D. Xenopol admisesese mai înainte proveniența *Argeșului* din Ordessos⁹, ca și Dimitrie Onciul, pe care-l explica prin filiera unui *Ardessus* roman¹⁰.

B. P. Hașdeu socotise că „Riul Argeș n-are a face cu anticul Ordessus 'Ορδεσσός din Herodot”¹¹ și căutase să-l identifice cu *Marisca* sau *Mariscus*, reconstituit după *Transmarica*, indicat de Itinerariul Antonin, de Tabula Peutingeriană și de Notitia Dignitatum, corespunzător cu „Fluviul Mariscus” al geografului Ravennat, care ar fi avut sensul de *Marismic*¹².

B. P. Hașdeu menționează în același timp că în Armenia, lângă lacul Van, există un oraș foarte vechi numit *Argeș*, rostit ca și în românește, unde pe la începutul secolului al XIV-lea, sub papa Ioan XXII, era un episcop, *Zacharias Argis*. Ce însemnează acest nume la armeni, spune Hașdeu, nu se știe.

Totodată, B. P. Hașdeu leagă originea orașului nostru Argeș, ca și numele lui de armenii „plecați din Argeșul cel de lângă lacul Van și veniți în Muntenia prin imperiul bizantin, colonizați la noi „cam în secolul al XIII”. Ei ar fi adus pentru colonia lor și simbolul heraldic al vulturului, pe care l-au lăsat „apoi moștenire românilor, de-mpreună cu numele Argeș și de-mpreună cu măiastra biserică. Armenesce însă și numai armenesce vulturul este rebusul eraldic cel firesc al numelui Argeș, căci armenesce și numai armenesce vulturul se numesce arg'iv”¹³.

⁵ Vasile Pirvan, *Getica*, București, 1926, p. 81.

⁶ Idem, *Considerații asupra unor nume de riuri daco-scitice*, Acad. Rom. Mem. Sect. Ist., seria a III-a, tom. I, Buc., 1923, p. 14 și 22; Idem, *Getica*, p. 42.

⁷ Idem, *Considerații...*, p. 12—16.

⁸ Ibidem, p. 14—15.

⁹ A. D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*, Iași, 1884, p. 191.

¹⁰ D. Onciul, *Teoria lui Roesler*, în „Convorbiri literare”, XIX (1885), p. 182; Cf. A. Sacerdoteanu, *Argeș — cea mai veche reședință...*, p. 106.

¹¹ B. P. Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, col. 1582.

¹² Idem, *Istoria critică a românilor*, I, București, 1875, p. 187—188; Idem, *Une énigme historique : Les Roumains au moyen-âge*, Paris, 1885, p. 146; Cf. A. Sacerdoteanu, *Argeș — cea mai veche reședință...*, p. 105—106.

¹³ B. P. Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, col. 1599—1600; 1582; a se vedea și ediția îngrijită de Andrei Rusu, din Edit. Minerva, București, 1970, pp. 79—99. Grafia corectă a orașului Argeș din Armenia a fost redată de V. Laurent, *Argeșul din Valahia și Argeșul din Armenia*, în „Revista istorică”, vol. XXXII, atestată documentar din prima jumătate a sec. al XI-lea. 'Αρτζέσις p. 1—12, 1946, p. 52. ca *Arțeș*, reproducind grafia grecească.

După Hașdeu, riul Argeș își trage numele de la orașul Argeș, care ar fi fost o colonie armeană, înființată la noi în secolul al XIII-lea.

Teza lui Hașdeu despre originea și semnificația toponimicului *Argeș*, formulată numai pe baza asemănării cu un toponimic din Armenia, n-a fost îmbrățișată de nimeni, ca lipsită de temei documentar.

Alexandru Philippide, referindu-se la textul lui Herodot IV, 48, socotește că dacă istoricul grec s-a putut înșela asupra așezării geografice și a direcțiunii riurilor din Scitia, el nu s-a putut înșela în privința numelor riurilor, dar se îndoiește dacă 'Ορδησσός este *Argeș*¹⁴.

N. Drăganu afirmă că „numele *Argeșului* este relativ nou”¹⁵. El arată că pe teritoriul țării noastre cunoaștem și alte *Argeșuri*. În Moldova, din fostul județ Fălciu, cunoaștem satul *Argišani*, *Arjișani*, din 1495. În Transilvania avem *Arghiș*, ung. *Árgyes* din județul Cluj. Întilnim *Argyas*, sat în ținutul Șimleului, din 1475¹⁶.

„Vechiul românesc *Ard'eș* a dat săsește *Mardesch* sau *Mardisch* în legătura *vom, am, im* și *zum Ardesch*. Din săsescu *Mardesch*, *Mardisch* este ungurescul *Mardos*, iar din acesta este reprimat actualul românesc *Moardăș*, alături de care Lenk, la 1839, mai atestă vechiul *Ard'eș*.

Fără îndoială, afirmă N. Drăganu, aceste forme existente trag în cumpănă mult mai mult decît potrivirea nesigură 'Ορδησσός Argeș, iar explicarea *Argeșului* muntean trebuie căutată în același loc cu al celor ardeleni”¹⁷.

Respingînd explicarea dată de Hașdeu, N. Drăganu socotește că toponimicul Argeș ar putea fi de origine pecenegă sau cumană, sau provenind din turcescul *aryış*, *aryis* (înălțime, ridicare de teren). „Pecenegă ar putea fi socotită originea *Argeșului* în regiunile, în care sînt și alte numiri pecenege, și cumană, unde sînt și alte numiri cumane. *Argeșul* muntean este mai curînd cuman decît peceneg”¹⁸. N. A. Constantinescu respinge etimologia lui N. Drăganu, ca „ceea ce n-ar avea sens”¹⁹.

Acad. C. Daicoviciu, în comunicarea ținută la sesiunea din toamna anului 1957 a Academiei Republicii Socialiste România, ca și în articolul său „*Insemnări despre daci (XV)*”²⁰, afirmă identificarea lui *Ordessos* (citit *Ordissos*), din vestul Munteniei, atestat de Herodot (IV, 48) cu riul *Argeș*, iar pe *argeșeni* cu *Ordýssi*, populația condusă de Dromichaites în timpul expediției lui Lysimachos, în două campanii care au avut loc,

¹⁴ Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, vol. I, Iași, 1925, p. 722—723, cu discuții asupra tezei lui B. P. Hașdeu la p. 458, 743, 744.

¹⁵ Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933, p. 531.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, p. 532.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, 1963, p. 182.

²⁰ Acad. C. Daicoviciu, *Insemnări despre daci (XV)*. *Dacii și țara de sub conducerea lui Dromichaites*, în „*Steaua*”, 12, an. VIII (94), 1957, decembrie, p. 95—98; Idem, *Țara lui Dromichaites*, în vol. omagial pentru *Kelemen Lajos*, Cluj, 1957, p. 181—182; D. Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969, p. 10, socotește regatul lui Dromichaites în Dobrogea de nord.

prima între 301—297 î.e.n. și a doua între 293—291 î.e.n., soldate amindouă cu înfrîngerea puternicului rege trac, fostul general al lui Alexandru cel Mare²¹.

Acad. C. Daicoviciu menționează că „țara peste care stăpînea Dromichaites era Valea Argeșului, vale bogată în vestigii arheologice privind această epocă. Aici, pe cursul superior al Argeșului, se afla vestita *Argedava*, cetatea de scaun a lui Burebista și a tatălui său, cunoscut dintr-o inscripție greacă din Dionysopolis (Balcic). Nimic nu ne împiedică să vedem în această *Argedava* însăși cetatea de scaun a lui Dromichaites, așezată la adăpostul munților și pădurilor, cită vreme „orașul“ Helis se va fi aflat mai jos în cîmpie.

Nimic surprinzător, deci, că și mai tîrziu, tot pe cursul Argeșului vom întîlni și cele dintîi capitale ale Țării Românești²².

Mai înainte, Virgiliu Drăghiceanu afirmase că nu este exclus ca Argeșul să fi fost capitala voievodatului lui Seneslau²³.

Săpăturile arheologice de la fostul palat domnesc și Biserica Domnească, Sf. Nicolae, din Curtea de Argeș, conduse de N. Constantinescu în campania 1967—1969, au confirmat o așezare voievodală încă din secolul al XIII-lea, ceea ce îndreptățește ipoteza scaunului voievodal al lui Seneslau aici, menționat de diploma regelui Bela al IV-lea al Ungariei, acordată cavalerilor ioașiți la 2 iunie 1247²⁴.

Poate cercetările arheologice viitoare, extinse pe raza orașului Curtea de Argeș, ca și pe înălțimile dealurilor ce străjuiesc orașul, și ne referim îndeosebi la dealul Păltiniș sau la cele dinspre Cîmpia Radovan, spre comuna Albești, sau în spre Valea Iașului, să aducă noi dovezi documentare de așezări și mai vechi.

Profesorul Radu Vulpe crede, dimpotrivă, că reședința temporară a lui Burebista era pe cursul inferior al riului Argeș și o identifică cu importanta cetățuie de la Popești, lângă Mihăilești²⁵. *Argedava* devenea reședința sa doar atunci cînd avea nevoie să se ocupe de afacerile răsăritene, ceea ce se întîmpla foarte des. Cînd a simțit necesitatea unui centru permanent, ca refugiu suprem la caz de nevoie și ca adăpost pentru avuțiile sale și pentru sanctuarele poporului geto-dac, s-a fixat în

²¹ Cf. *Istoria României*, I, București, 1960, p. 228—230.

²² Acad. C. Daicoviciu, *art. cit.*, în „*Steaua*”, p. 97.

²³ Virgiliu Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș*, în B.C.M.I., X—XVI, 1917—1923, p. 27. A se vedea și Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, II, ed. A. Sacerdoțeanu, București, 1968, p. 229.

²⁴ N. Constantinescu, *Cercetarea arheologică de la Curtea domnească din Argeș*, 1967, în „*Studii și comunicări*, Muzeul Pitești, 1968, pp. 123—138; Idem, *Basarab I, Tihomir și — poate — Seneslau*, în „*Magazin istoric*”, nr. 4 (37) — aprilie 1970, p. 64—68; Idem, *La résidence d'Argeș des voivodes roumains des XIII-e et XIV-e siècles. Problèmes de chronologie à la lumière des récentes recherches archéologiques*, „*Revue des études sud-est européennes*”, tome VIII — 1970, nr. 1, pp. 5—31.

²⁵ Radu Vulpe, *Un deceniu de cercetări arheologice în cetățile dace*, în „*Știință și tehnică*”, X (1958), nr. 11, p. 36; Idem, *Argedava*, în vol. *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, 1960, pp. 557—566; Idem, *Așezări getice din Muntenia*, București, 1966, pp. 27—38; Idem, *Dacia N. S. IV*, 1960, pp. 310—312; Idem, *Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac*, în „*Studii și comunicări*”, Muzeul Pitești, 1968, pp. 33—54.

munții Orăștiei, la Sarmizegetuza regală de la Grădiștea Muncelului, care, după toate indiciile a fost întemeiată de el.

Cercetările arheologice, spune Radu Vulpe, au dovedit că viața cetățuiei de la Popești s-a terminat brusc la începutul erei noastre (nu s-au mai găsit nici o monedă mai nouă ca secolul I î.e.n. și nici cultură materială dacică a secolului I al e.n.). Acest sfârșit neașteptat este legat de expediția lui Aelius Catus, care, în ultimul deceniu de domnie a împăratului Augustus, a suprimat puterea getică din șesul de la nord de Dunăre, creînd o zonă deșartă de locuitori, ca protecție pentru frontiera de aici a imperiului. În asemenea împrejurări, însăși Valea Argeșului își pierde rolul de odinioară²⁶.

Hadrian Daicoviciu a pus însă la îndoială informațiile decretului în cinstea lui Acornion din 48 î.e.n. din cetatea Dionysopolis (Balci), că ar fi în legătură cu tatăl lui Burebista, rege dac anonim, avîndu-și reședința în Argedava, iar riul Ordessos nu s-ar identifica cu Argesis²⁷. Teza tinărului arheolog de la Cluj este respinsă de prof. R. Vulpe²⁸.

Prof. Aurelian Sacerdoțeanu afirmă că „Față de atîtea presupuneri am putea trage concluzia că în adevăr nu știm nimic”²⁹. Oprindu-se asupra ipotezei lui V. Pirvan, prof. A. Sacerdoțeanu afirmă că *Argeșul* „poate fi socotit un riu luminos, strălucit”³⁰.

Care ar fi atunci etimologic originea și semnificația *Argeșului* ?

Vom căuta, în limita informațiilor noastre, să răspundem acestei importante și dezbătute probleme.

Reținem, de la început, că toponimicul *Argeș* îl întîlnim pe tot cuprinsul țării noastre, în Muntenia, în Ardeal ca și în Moldova. Observația făcută de N. Drăgan că „explicarea *Argeșului* muntean trebuie căutată în același loc cu al celor ardeleni” este îndreptățită, numai că originea pecenego-cumană propusă de el nu poate fi acceptată.

Coincidența toponimică a *Argedavei* 'Αργέδανος, reședința predecesorului lui Burebista, menționată de inscripția în cinstea lui Acornion de la Dionysopolis din 48 î.e.n. și păstrată astăzi în Muzeul arheologic din Sofia, cu numele riului *Argeș*, a fost demonstrată convingător de Vasile Pirvan³¹.

Se cunoaște că „tema *arg-/ark-* este bine atestată în tracă și daco-meosiană”³².

²⁶ Idem, în „*Argedava*”, p. 563.

²⁷ Hadrian Daicoviciu, *Insemnări despre Dacia* (IX). Unde și cînd ta naștere statul dac? în „*Steaua*”, an. XIX (217), februarie, 1968, p. 82—83; Idem, *Dacii*, ed. a II-a, București, 1968, p. 112—114; Idem, în „*Studii și cercetări de istorie veche*”, XIII, 1962, nr. 1, p. 14.

²⁸ Radu Vulpe, *Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac*, în „*Studii și comunicări*”, Muzeul Pitești, 1968, p. 51—52.

²⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Argeș — cea mai veche reședință a Țării Românești*, în „*Studii și comunicări*”, Muzeul Pitești, 1968, p. 107; Idem, *Evocare*, în „*Mitropolia Olteniei*”, an. XIX (1967), nr. 7—8, p. 526.

³⁰ Ibidem.

³¹ Vasile Pirvan, *Nume de riuri daco-scitice*, București, 1923, p. 12—16; idem, *Getica*, p. 81.

³² *Istoria limbii române*, vol. II, Ed. Acad. R.S. România, 1969, p. 359. Pe teritoriul daco-getic, în afară de Argedava, întîlnim: *Arcobadara*, *Arcidava*, *Arcinna* și *Arcunae*, vezi V. Pirvan, *Getica*, p. 256, și *Istoria limbii române*, cit., p. 359.

Menționăm că tema *arg-*, în afară de limbile traco-dacă, frigiană și armeană indicate și de Vasile Pirvan, se află și în alte limbi de origine indo-europeană³³. Aceste date ne duc la concluzia că toponimul *Argeș* este de origine indoeuropeană.

În general, cuvântul *Argeș* este socotit un derivat, din radicalul *arg-*, cu sufixul *-eș*.

Constatăm că radicalul *arġ-, argi-, argu-* îl aflăm în limbile din aria *satem* a indo-europenei, cum sînt limbile: traco-dacă, frigiană, armeană, illiră, cît și în limbile din aria *Kentum* a indo-europenei: greacă, latină, celtă (în Franța și Scoția), ceea ce ne duce la concluzia că acest radical aparține indo-europenei comune.

Dacă în indo-europeană radicalul sau tema *arġ- (areġ-) argi-, argu-* înseamnă „strălucitor”, „albicios” („glänzend, weisslich”)³⁴, cum a arătat și Vasile Pirvan, cel de al doilea element lingvistic, *-eș*, socotit sufix, nu a făcut obiectul nici unei cercetări pînă în prezent, pentru a fi explicat, în afară de un articol al nostru, publicat cu alt prilej³⁵.

Socotim că sufixul *-eș* își are originea în cuvîntul indo-european *eis-*, cu sensul de *a mișca, a curge repede, impetuos* (sich heftig, ungestäm, schnell bewegen), care are ca forme av. *aēš* (sich) in eilige Bewegung setzen), *iša-*, *išya-*, *aēsaya-*, *aišaya-*³⁶.

Indoeuropeanul *i* și diftongul *ei* apar în idiomul traco-dacilor în general ca *i*. Din cauza pronunțării deschise, *i* apare ca *e* în multe nume traco-dace³⁷ de unde am avea *eis>is>es*.

Elementul lingvistic *-eis* îl întîlnim frecvent ca sufix: *-eș, iș* și în alte hidronime de pe teritoriul țării noastre, ca în *Mureș*, atestat sub formele *Mápis* (Herodot IV, 49), *Mápiois* (Strabo), *Marisia* (Iordanes), *Μορίσις* (Const. Porphyrog.), sau ca *Someș*, continuatorul anticului *Samus*, care presupune că riul se numea probabil *Samis(s)os, Samisia, Samesis*, cu *a>o* sub influența lui *m*³⁸, de unde deducem că și *Argeș* va fi avut ca forme, probabil, *Argesos, Argesia, Argesis*.

Din oscilația grafică *-s(s)- (-si-) -sk-* „pare să rezulte că în limba autohtonilor exista în pozițiile respective sunetul *ș*, inexistent în greacă și latină și tocmai de aceea notat oscilant — *Crisos-Crisia*: *Criș*; *Maris-Morisos -Marisia*: *Mureș*; *Timesis -Tibisia -Tibiscos*: *Timiș*”³⁹, aspect pe care îl întîlnim și în albaneză, unde orice *s* vechi a devenit *ș* (ortografic *sh*): *Scupi>Shkup*; *sanitosus>shendosh*; *Naissus>Niș* etc.

³³ În illiră întîlnim hidronimul *Argya* (I. I. Russu, *Illirii*, Ed. Acad. R.S. România, București, 1969, p. 105, 169); Menționăm și *Argéstians* = oraș în răsăritul Franței, aproape de Vosgii meridionali, spre granița cu Elveția; *Arz* = rîu mic în Franța de nord-vest, spre Golful Gasconiei; *Argyle* = localitate-ținut în Scoția; *Argysipa* = oraș în Italia veche; *Argyria* = oraș în Asia Mică (Grecia antică); *Argylos* = oraș în Grecia antică (Tracia); *Arzos* = afluent al Hebrului (Marița, în Tracia) — după *Atlas classique*, Vidal-Lablache, Paris, 1894).

³⁴ Alois Walde-Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen sprachen*, I Band, Berlin und Leipzig, 1930, p. 82—83; I. I. Rusu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a revăzută și adăugită, București, 1967, p. 91, 132.

³⁵ Ionescu, art. cit., la nota 2.

³⁶ Alois Walde-Julius Pokorny, op. cit., p. 106.

³⁷ I. I. Russu, op. cit., p. 146.

³⁸ *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1969, p. 358.

³⁹ *Ibidem*, p. 362.

Fenomenul lingvistic $i > e$ (-issos, -isia>-eș) „nu contrazice cu nimic legile limbii române”⁴⁰ nici în „Argeș (v. drom. *Arghiș*, *Argyas*”⁴¹: 'Ορδησσός (Herodot, Ptolomeu), *Ordesos* (Plinius), probabil redarea aproximativă a unui „Αργήσσος”,⁴² pe care îl considerăm ca un nume propriu autohton, păstrat în română⁴³ fără să fi fost nevoit să treacă, după cum se presupune, „printr-o filieră slavă meridională”⁴⁴.

Ținând seama de trăsăturile fonetice, care par să caracterizeze limba dacă, în care am avea pe $g, gh > z$ (d); $g^u, g \sim h > g$ ⁴⁵, este posibil să fi avut o formă *Arzesos* — *Ardesos*, în alternanță cu *Argesos*, care ar justifica grafia 'Ορδησσός (Herodot, Ptolomeu), *Ordesos* (Plinius) și *Argesos*, *Argesis*, dedus din coincidența cu *Argedava* din inscripția dedicată lui Aconion din Dionysopolis, alternanță pe care o întâlnim și astăzi în Ardeal⁴⁷.

Etimologic, sensul original al hidronimului *Argeș*, probabil, va fi fost: *curgere repede strălucitoare*, specifică apelor de munte, adică *riu de munte cu apă repede și limpede*.

Din culmea Carpaților și pînă la țărmurile Pontului se întindea în vechime o imensă pădure. Dezvoltarea vieții umane a fost legată la început îndeosebi de văile riurilor, unde hrana era mai ușor asigurată⁴⁸, iar zona Argeșului se dovedește un puternic centru al activității umane încă din paleoliticul inferior în Europa⁴⁹. De o parte și de alta a riurilor, oamenii vor fi căutat aici din vechime locuri prielnice viețuirii, adică *luminișuri* de pădure sau de crîng. Un astfel de *luminiș* sau *poeniș*, cum întâlnim cuvîntul în legătură cu orașul *Argeș* în balada *Mășterul Manole*, „*dalb luminiș, frumos poeniș*”, va fi fost și locul unde s-a dezvoltat de timpuriu așezarea *Argeș*, devenită apoi prima capitală a Țării Românești.

În limba autohtonilor, cu timpul, *Argeșul* va fi ajuns să însemneze *apă repede curgătoare (riul) prin luminișuri de pădure, prin poenișuri (cu dalbe luminișuri, frumoase poenișuri)*.

Sufixul -eș al hidronimului *Argeș* are o importanță deosebită, care ne ajută la dezlegarea înțelesului și celorlalte numiri de riuri care păstrează acest sufix.

El provine dintr-o formă verbală substantivizată cu cuvîntul indo-european *eis-*, *ișă-*, *ișya-*, cu sensul de mișcare sau curgere repede, năvalnică, specifică îndeosebi apelor și riurilor de munte.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ N. Drăganu, op. cit., p. 530; A. Sacerdoțeanu, *Argeș...*, p. 111—112.

⁴² *Istoria limbii române*, cit., p. 356.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, 1968, p. 227; idem, *Sur quelques emprunts anciens, du roumain au slave méridional et au magyar* în „*Romanoslavica*”, XVI, 1968, p. 22.

⁴⁵ *Istoria limbii române*, cit., p. 316.

⁴⁶ V. Pîrvan, *Getica*, p. 81; I. I. Russu, op. cit., p. 133, arată pe *Ordessos* ca provenind din rădăcina indo-europeană: *erd-* „a (se s) curge, umezeală”. Acceptăm teza lui V. Pîrvan, ca cea mai îndreptățită, cu rădăcina *arg-*, mai degrabă însă *argu-*. În l. dacă rădăcina g^u et-> *getae*; g^u her> *germo* (I. I. Russu, op. cit., p. 134).

⁴⁷ N. Drăganu, op. cit., p. 532; Rostirea în același loc de articulare a consoanelor palatale și palatalizate (K^h g^h) apare ca fenomen specific graiurilor daco-române de nord-vest, tip crișean și maramureșean (cf. *Philologica*, I, 1970, p. 77).

⁴⁸ Simion Mehedinți, *Opere alese*, București, 1967, p. 251—261.

⁴⁹ I. Nania, op. cit.

Însemnează că la început cuvîntul *Argeș* va fi fost un compus, iar el a fost creat și folosit de niște populații care au locuit în preajma rîurilor cu ape repezi și limpezi, luminoase, cum sînt îndeosebi apele de munte, și acestea n-au putut fi decît niște populații de păstori.

Pentru a înțelege folosirea toponimicului *Argeș* pe tot cuprinsul țării noastre, cît și pe un teritoriu vast, pînă la populațiile de limbi turcice, dar cu spații prielnice păstoritului, va trebui să ne referim la răs-pîndirea și pendulările populațiilor de origine indo-europeană.

În general este admisă astăzi teza că patria primitivă a indo-europenilor a fost situată în stepa Kazakstan, „și poate de asemenea în stepa care se găsește în nordul Caucazului, sau chiar în pădurile din nordul acestor stepe”.⁵⁰

Din această patrie, după lingvistul austriac W. Brandenstein⁵¹, triburile a căror limbă a dat naștere limbilor indo-europene din Europa s-au deplasat prin stepele Rusiei meridionale către Bielorusia, Ucraina occidentală și Volhinia, care au constituit o a doua patrie primitivă a indo-europenilor, dar de data aceasta a indoeuropenilor numai ai Europei.

Indoeuropenii sînt cunoscuți că au locuit în epoca lor cea mai îndepărtată de existență o regiune atît de stepă cît și de munte a rîurilor repezi, proprie numai ocupațiilor pastorale, „o regiune unde triburile indo-europene au dus o viață pastorală”⁵².

După W. Brandenstein, dezmembrarea triburilor proto-indoeuropene și a dialectelor lor în două ramuri, fără raporturi între ele reciproce, s-a petrecut către anii 2500 î.e.n. : de o parte triburile indo-iraniene și propriilor lor dialecte, de altă parte restul triburilor indoeuropene și dialectele care le vorbeau.

Africativizarea și spiratizarea explosivelor palatale *k* și *g* s-ar fi petrecut în limbile satem după perioada comunității triburilor indoeuropene⁵³.

Aria satem coincide cu aria transformării labio-velarelor în velare simple⁵⁴.

În lumina documentării arheologice actuale se constată că în perioada de sfîrșit a epocii neolitice și de tranziție spre epoca bronzului au avut loc prefaceri adînci în viața comunităților omenesti de pe teritoriul țării noastre și de pe acela al țărilor vecine, zona carpato-dunăreană avînd să joace unul dintre cele mai active roluri⁵⁵.

Acum pătrund pe teritoriul țării noastre triburile de păstori nomazi din stepele nord-pontice, aducînd cu ele o cultură proprie, caracterizată

⁵⁰ G. Ivănescu, *Les dialectes proto-indo-européens*, în „*Philologica*”, I, Ed. Acad. R.S. România, București, 1970, p. 26.

⁵¹ W. Brandenstein, *Die erste indogermanischewanderung*, Wien, 1936 ; idem, *Die Lebensformen der Indogermanen*, Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte und Linguistik”, IV, 1936, p. 231—277, cit. G. Ivănescu, op. cit., p. 26—27.

⁵² G. Ivănescu, op. cit., p. 26.

⁵³ Ibidem, p. 28.

⁵⁴ Ibidem, p. 33.

⁵⁵ *Istoria României*, I, 1960, p. 72—82 ; D. Berciu, *Despre apariția și dezvoltarea patriarhatului pe teritoriul R.P.R.*, în S.C.I.V., I, 2, 1950, p. 60 și urm. ; idem, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București, 1961, p. 125—151 ; idem, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p. 131—139.

în special prin înmormintări cu ocră roșu și o economie bazată pe păstoritul în turmă. Triburile de păstori veniți din răsărit se găseau deja organizate în cadrul gintei partiarhale și probabil al uniunilor de triburi. Comunitățile de păstori se deplasau cu turmele lor, în valuri, în căutarea de pășuni noi, abundente în zona carpato-dunăreană. S-a putut fixa arheologic pînă acum pe teritoriul României cinci asemenea valuri venite dinspre est și nord-est, eșalonate pe o perioadă lungă de timp. Fenomenul acestei pătrunderi începe aproximativ cu puțin înainte de sfîrșitul etapei neoliticului tîrziu și se încheie definitiv abia în pragul începutului epocii bronzului, cînd atît cultural, cit și biologic, s-a petrecut deplina fuziune a elementelor străine cu fondul local ⁵⁶.

Pătrunderea triburilor de păstori pe teritoriul țării noastre, care se aflau social pe o treaptă superioară de organizare, a grăbit ritmul de integrare în orînduirea patriarhală a comunităților tribale locale, dar în același timp a contribuit și la transformarea lingvistică, în sensul indoeuropean, a graiurilor populațiilor din aceste regiuni ale Europei ⁵⁷.

Grupele de păstori venite au fost asimilate cu timpul de localnici, dar ele au contribuit la îmbogățirea conținutului culturilor acestora, au grăbit procesul de dezagregare a neoliticului carpato-dunărean, introducînd calul domestic, obiecte de bronz și de argint, au dat impuls accentuării păstoritului și procesului de răspîndire a graiurilor indoeuropene ⁵⁸. Astfel, teritoriul României avea să joace, cum arată prof. Dunătru Berciu, un rol însemnat și în cadrul marelui fenomen al restructurării lingvistice în sens indoeuropean, care începe în aceste regiuni ale Europei tocmai în perioada de tranziție. Purtătorii culturii Cernavoda veniți dinspre sud și din Anatolia sînt indoeuropeni, ca și aceia ai culturii *înmormintărilor cu ocră roșu* și în tumuli, cu care, peste Caucaz și de-a lungul litoralului estic și nordic al Pontului, se întrepătrundeau ⁵⁹.

Acestui fenomen din etapa tîrzie și finală a dezvoltării epocii neolitice și de tranziție la epoca bronzului (cca. 1900—1700 î.e.n.) ⁶⁰ îi datorăm și identificarea și prezența toponimului nostru *Argeș*, dat și folosit la început pentru unele ape curgătoare repezi și limpezi, luminoase, de triburile de păstori indoeuropeni pe teritoriul țării noastre, ca și pe întinsa lor arie de pendulare, între Asia și Europa, unde-l întîlnim lingvistic. Cu timpul, au început să fie numite cu același nume și unele așezări de sate, cetăți, sau orașe de pe malurile unor asemenea ape.

Față de sensul vechi al orașului nostru *Argeș*, pe care poporul l-a mai păstrat în balada *Meșterul Manole*, ca *d'alb luminîș, frumos poeniș*, și pe care ne-am străduit să-l descifrăm, în vremea românească a dobîndit și unul nou.

⁵⁶ *Istoria României*, I, 1960, p. 73.

⁵⁷ Ibidem, p. 75.

⁵⁸ Dumitru Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p. 133.

⁵⁹ Ibidem, p. 132.

⁶⁰ Ibidem., p. 105 ; *Istoria României*, I, 1960, p. 71.

⁶¹ Prezența toponimicului *αργίς, argis*. „hauter, élévation de terrain“ și în limbile turce (N. Drăganu, op. cit., p. 532) îl explicăm, fie datorită strînsei asemănări și a contactului dintre culturile proto-indoeuropene cu cele turce (cf. G. Ivănescu, op. cit., p. 25), fie unui fenomen de substrat indoe-iranian la populațiile peste care s-au suprapus cele de limba turcă.

Prin mutarea capitalei, ca și a Mitropoliei din Curtea de Argeș, orașul a decăzut cu timpul din importanța sa de odinioară, rămânând numai cu faima trecutului, păstrată în valoroasele sale monumente istorice, dar sensul lui cel nou românesc îl avem păstrat pentru totdeauna în conștiința poporului, ca orașul afirmării voinței noastre de a fi liberi și singuri stăpînituri în țara noastră.

El ne-a rămas orașul Basarabilor, unde a fluturat pentru prima dată, ca o flacără ridicată peste întreaga Țară Românească, steagul biruinței neamului nostru național de la *Posada* și de la *Rovine*.

SUR L'ORIGINE ET LA SEMNIFICATION ÉTYMOLOGIQUE DU TOPONYMIQUE ARGES

RÉSUMÉ

Pour le toponymique *Arges* on s'est beaucoup disputé sur le plan scientifique en lui donnant de divers interprétations étymologique. La plus acceptée est restée celle du grand érudit Vasile Pirvan, qui pense que 'Ορδησός, mentionné par Herodot dans la plaine Valaque (IV,48), est une fausse redonnée de l'original. "Αργεος ou "Αργισος, dérivé du radical *arg-* „être claire, briller“, remonte dans régions traces ou dans des langues apparentées à la langue trace.

Nous y apportons une nouvelle interprétation. Nous pensons que le toponymique *Arges* a été au début un mot composé de deux éléments linguistiques d'origine indo-européenne : *arg-* „claire, brillant“ et *-eis* „remuer vite ou couler vite, impétueusement“, caractéristique pour les eaux montagnardes. Ce toponymique a été créé par les tribus des bergers indo-européens qui pénètrent successivement, pendant longtemps, sur le territoire de notre pays, à la fin du néolithique, pendant la période de transition du néolithique à l'époque de bronze (approx. 1900—1700 av.n.e.).

Le hydronimique *Arges* aura signifié au début pour les tribus de bergers nomades indo-européens qui ont pénétré sur le territoire d'aujourd'hui de la Roumanie et se sont ensuite unis avec les populations autochtones : *écoulement rapide, brillant*, spécifique aux eaux montagnardes, c'est-à-dire *rivière de montagne avec de l'eau rapide et limpide*. Plus tard, les indigènes lui ont aussi donné le sens de „*rivière coulant parmi des éclaircies de forêt, parmi des clairière*“, comme il est attesté dans certaines créations folkloriques comme par exemple la ballade „*Le Maître Manole*“.

Dans l'époque roumaine, la ville d'Arges est devenue la première capitale de la Valachie, signifiant la ville de notre première indépendance nationale, gagnée par la lutte de *Posada* et de *Rovine*.